

UDK 801.4:159.946.3

~~UDK 801.4:159.946.3~~
Originalni znanstveni rad

Primitljeno: 2. 12. 1986.

ključne riječi: govor, pisanje, čitanje

Agneza SIMUNOVIĆ
Filozofski fakultet, Zagreb

GLOBALNOST I ANALIZA U GOVORU TE U ČITANJU I PISANJU

SAŽETAK

Zvučno ostvarivanje govornih struktura i njihova grafička simbolizacija sadrže u različitim omjerima odnose globalnosti i analize — dvaju osnovnih faza prisutnih bilo u kojem aktu percepcije bez obzira na percipirani sadržaj.

Budući da ni govor zbog svoje prirode a ni čovjek koji taj govor uči zbog svoje organizacije ne možemo zamisliti bez globalnog primanja, globalnost je veoma efikasan izbor u njemu, gotovo nužda u početnom učenju i primanju novih saznanja.

No, sama globalnost kao najvažnija faza u učenju ne bi bila efikasna kad se ne bi kombinirala s analizom, koja površinsku memoriju, karakterističnu za globalnost, pretvara u dubinsko zapamćivanje, što je posljedica razvrstavanja i klasifikacije primitljenog materijala da bi se poslije omogućavalo lako njegovo prizivanje.

U čitanju (glasnom i tihom) i u pisanju nailazimo na različite stupnjeve odnosa globalnosti i analize, a analiza kulminaciju dostiže u pisanju bez kojega i ne možemo zamisliti govor kao dovršen kod u međuljudskoj komunikaciji.

Analiza u procesu primanja dolazi nakon globalnosti, a ne predhodi joj, kroz takav slijed u toku percipiranja crpe tu veliku snagu kojom poslije može evocirati globalnu formu u svim njezinim bogatim zvučnim pojavnostima, što ne bi bilo moguće kad bi ona bila osnova u početnom učenju.

Svima nam je znano da je govor globalan i da njegova virtualno i stvarno bogata priroda ima gotovo magičnu moć, te da je pisanje analitičan njegov oblik. No, i jedno i drugo su tako čvrsto povezani da ne možemo zamišljati govor bez pisanja, barem ne kao dovršen i potpun kod tako nužan modernom čovjeku u svakodnevnom životu.

No, jednako tako ne možemo zamišljati pisanje bez njegovog zvučnog ostvarivanja. Oba fenomena za svoju realizaciju uključuju i senzoričke i perceptivne sposobnosti čovjeka i baš odatle i polazi ta dihotomija u načinu primanja, ta dvojnost i ta sprega globalnosti i analize stalno prisutnih u govornoj aktivnosti kao isključivo ljudskoj karakteristici.

Kao što je u čovjeku nedjeljiva senzorička i dakako primanje senzoričkom od centralnih i viših integracijskih nivoa i primanja njima, tako su i njihovi rezultati nedjeljivi.

Sve ono što je vezano za senzoričko primanje nosi u sebi veliku dozu globalnosti i cjelovitosti. Prima se brzo, gotovo isti čas, refleksno i tako nesvjesno postaje dio nas. Nosi veliku obavijest, brzo gane i uzbuđi, brzo djeluje na čitavo osjećajno biće čovjeka. Djeluje neposredno i isti trenutak.

Naprotiv, sve ono što se prima višim nivoima, tj. svjesno, i veže se za intelektualnu sferu čovjekovog života uključuje istovremeno i gotovo automatski raščlanjivanje i razglabanje cjeline tražeći njezino raslojavanje da bi se dobio odgovor i objašnjenje o prirodi te cjeline. Osim toga traži i veću vremensku dimenziju za svoju realizaciju, ne ide brzo i refleksno nego polagano, pa stoga i ne može biti nego sekundarna faza u tom procesu primanja.

Teško je precizno odrediti gdje prestaje globalno primanje, a javlja se analiza i svijest te potreba za njima, jer to ovisi o pojedincu koji uči i dolazi sa svojim individualnim preperceptivnim i postperceptivnim iskustvima, predispozicijama i željama, što je u funkciji predhodno stečenih akvizicija i čini skup mentalnih ponašanja što postaje presudno u ovom času primanja nečega novoga i naravno utječe na njega. No, znamo da su ta dva primanja stalno prisutna u percepciji bez obzira na to koje je ona prirode i koji se sadržaj njome prima te da je ono globalno primanje primarna faza uvijek prisutna u početku primanja nečega novoga iza koje onda slijedi ta druga faza nužna u učenju, tj. faza razvrstavanja, klasifikacije i sređivanja bez koje se ne bi moglo pamtiti, i prizivati zapamćeni materijal onda kada nam je to potrebno ili kada to zaželimo.

Zašto globalnost kao primarna faza zauzima tako važno mjesto, tako značajno mjesto u bilo kojem učenju i primanju novih saznanja, a napose u učenju govora pa i stranoga govora i jezika? Razloga naravno ima više, ali spomenut ćemo samo ona dva osnovna, čini se da su dovoljno jaki da se nametnu i oblikuju u cjelovit i zadovoljavajući odgovor.

Prvi razlog otkrivamo u samom subjektu koji prima nova saznanja i nešto uči, u samom čovjeku i njegovoj psiho-fiziološkoj organizaciji koja je takva da on ne može primati drugačije nego slijedeći zakonitosti svoje senzorike, jer njome mahom prima, a to znači globalno u suvislim cjelinama, u povezanostima koje primljenu građu čvrsto oblikuju u jednu strukturu.

Drugi važan razlog leži u objektu, u samom predmetu koji se uči, tj. u samom jeziku i njegovoj prirodi. Jezik je čvrst i cjelovit sustav gdje se sve drži, dopunjuje i međusobno uvjetuje, pa ga tako moramo i primati. Samo sustav može odolijevati i zaboravu i vremenu koji stalno djeluju na njega. Elementi sami i nepovezani su slabi, lako se gube i deformiraju. Neefikasno i kratkoročno bilo bi svako drugo učenje osim globalnoga kad je predmet učenja jezik.

Međuovisnost i najpravnomjernije raspoređen odnos globalnosti i analitičnosti najprisutniji je u glasnom čitanju. Podjednako je u glasnom čitanju zastupljeno primanje okom i uhom, što znači da i vizualna i akustička percepcija teku sinhrono iako su različite po svojim prirodama. Oko je analitičnije, više je vezano za prostornu dimenziju govora, koja je statična, tu pred nama na komadu papira leži jedna rečenica — jedna misao. Ona se svojim postojanjem nameće našim očima i traži odgovor za neke devijacije, koje su nastale ili mogle nastati u toku emisije i tako su prenesene na papir. Uho je, naprotiv, globalniji organ, organ vremenske percepcije koji hvata velike forme, objedinjuje više elemenata, zapravo sve bitne elemente govora objedinjuje u zvučne cjeline. Percepcija uhom je brža. Stoga oko zauzdava i kontrolira uho, koje prebrzo prima i lakše trpi nekorektnosti izgovora, *eo ipso* i značenja ili pak netočnosti neke druge prirode. Sve ono što je vezano za globalnu formu nije potpuno precizno, niti to može biti već zbog samog početka kad se još ne može primiti sve u svim nijansama. Naime, kapacitet memorije nam zbog previše informacija, u početku ne dopušta da ih sve u svim njihovim ovisnostima sagledamo i upamtimo.

Tako se oko i uho dopunjuju, kontroliraju i dovode u sklad strukture, koje bi mogle, budući da nisu u ravnoteži, postati kočnica poslije negdje u tom procesu učenja, ako već ne i odmah.

Tiho je čitanje drugačije nego glasno čitanje. Ono je još globalnije od njega, još je informativnije, ali prepostavlja i veće poznavanje jezika općenito, kako njegove gramatičke prirode tako i vokabulara. Stoga nije vezano za početak kao glasno čitanje, čija je funkcija u početku nenadomjestiva. Glasno čitanje obnavlja zvučnu organizaciju iskaza — rečenice, ono ga kontrolira, jer još nismo posve sigurno primili tu bogatu zvučnu sliku, tek je primamo, tek je učimo, pa je treba više puta ponoviti, više puta čuti kako je ne bismo zaboravili ili deformirali pod utjecajem predhodnih znanja. Svrha je glasnog čitanja da tu zvučnu sliku učini što sličnijom modelu od kojega se polazi i da ne dopusti veliko udaljavanje od njega, što bi učenik brzo učinio približavajući ga možda modelu materinjeg jezika ili nekog drugog bolje poznatog jezika. Te su opasnosti stalno tu i nastoje tu novu zvučnu sliku rastočiti i apsorbirati u sebe.

Tiho čitanje, budući da je globalnije, lakše trpi mogućnost greške i sve dok se ona uklapa u tu globalnu sliku, kako sintaktički jednako tako i fonetski i ne narušava je, ona se tolerira i prolazi nezapažena. No, čim je ona takva da se značenjska homogenost cjeline mijenja dolazi analiza, koja onda sistematično, polagano uspostavlja i traži prave odnose među elementima cjeline, uspostavlja ponovo ravnotežu koja je uvijek postojanja date cjeline.

Tako tiho čitanje više bdije nad značenjskom slikom iskaza, ona mu je važnija dok joj je njezin akustički oblik irelevantan, jer on bi već trebao biti stabilan i izvan kontrole tihog čitanja.

Vidimo da sve ono što je povezanije s govorom prisutnije u zvučnoj nego u vizualnoj dimenziji više pripada području globalnosti. Tu je cjelovitost u prvom planu, povezivanje potreba, a najvažnija je ta velika forma i velika informacija, koja se nameće tako da njezini manje važni dijelovi mogu uz manje modifikacije koegzistirati u njoj, jer joj ne smetaju.

Takve je prirode govorenje napamet, recitiranje, deklamiranje i druge slične govorne aktivnosti pa tu često zgodno uklopljene modifikacije (lapsusi različitih priroda) mogu biti vrlo simpatični, ako se dobro uklope čak i neprimijećeni, što naravno traži veliku snalžljivost umjetnika, gotovo refleksno njegovo reagiranje, jer kad bi ono izostalo tekst bi lako šokirao gledaoce, nastali bi zastoji, pitanja, zbunjenost, a trebalo je da sve teče sinhrono — i glumčevo govorenje i slušačevo primanje.

Ako dopustimo da je čitanje most između govora i pisanja, razmotrimo sada pisanje u odnosu prema govoru.

Pisanje je simbolizacija govora koja je sposobna ostvariti tek mali dio njegove bogate zvučne prirode što ne znači da je zato nevažno. Što više pisanje podaruje govoru jednu novu dimenziju bez koje bi on bio krnj kod. Simboli koji grafički predstavljaju glasove, a tu mislimo na govor, imaju veliku snagu i moć u evociranju njihovih osobitosti, za pravo svega onoga što oni mogu nositi u govornom lancu.

Pisanje je analiza po svojoj prirodi, pa je samim time i sporiji proces od čitanja. Ako za to potražimo razloge, vidjet ćemo da to nije zbog manuelne njegove dimenzije, inercije ruke i otpora lista papira po kojemu pišemo, nego zbog toga što je pisanje vrlo važan oblik kontrole u tom lancu stjecanja stranog jezika, koji je podvrgnut stalnim kontrolama, prisutnim u gramatičkoj, fonetskoj (izgovornoj), sintaktičkoj organizaciji iskaza i sl. Pisanje prije nego se riječ fiksira na papir još jedanput provjerava jesu li odnosi između zvučne slike i motoričke slike glasa odnosno riječi ili veće govorne cjeline ispravni i onakvi kakvi oni moraju biti, da bi se sada i grafičkim simbolima mogli prikazivati radi lakšeg prizivanja. Zvučna nas slika može pokatkad i prevariti, jer je mnogo zvučnih varijanti dopušteno i moguće i dakako stalno prisutno u govoru, zbog toga što idealnog izgovora nema, idealna je samo svijest o onome što se želi reći. Izgovor je stalno mijenjanje već i s obzirom na stalne međusobne utjecaje glasova koji se mogu beskonačno kombinirati i distribuirati. I tu nam onda pomaže pisanje da fiksiramo granicu koja se ne smije prijeći u toj velikoj artikulacijskoj slobodi, bez

koje ne bi bilo moguće govoriti jer govor u prvom redu pripada sferi osjeta, a to znači jednu veliku slobodu.

Stoga pisanje u toku svoje realizacije i nameće česta zastajkivanja i bezglasna ponavljanja onoga što se piše, da bi se provjerilo postoje li zaista suglasja između onoga što se piše, tj. između simbola i onoga što ti simboli znače u jednoj jednostavnijoj, sažetijoj grafičkoj formi koja ih može lako evocirati i kad oni nisu prisutni, dakle može ih učiniti prisutnima u odsutnosti. Ako ta suglasja ne postoje, onda se ta sprema korigira ili odbacuje, a ne fiksira se takav glas gdje suglasja ne postoje. Tako je pisanje posljednji filter, koji omogućava razvrstavanje i postavljanje pravog odnosa između grafičke i akustičke slike onoga što se piše.

Koji su to optimalni tipovi vježbi u takvoj koncepciji?

Diktat kao jedna od mogućih početnih, ali i najčešćih vježbi. Najefikasnije pisane vježbe označuju most, i to optimalan most koji vodi od govora do njegove simbolizacije u pisanju, što ponovo upozorava na činjenicu da je čista simbolizacija odnosno analiza bez sprege da globalnošću vrlo rjetka u jeziku, i gotovo da je i nema. Diktat je prvi i posljednji most između govora i pisanja, on je prisutan na samom početku, u toku učenja te na njegovu kraju kao zadnja provjera znanja.

Diktati su vrlo kompletne provjere svih onih puteva kojima smo primali nova znanja te provjera i rezultata toga primanja. To je provjera gramatičke slike jezika, motoričke i fonetske njegove slike, pa tako diktat otkriva sve moguće krive slike s tih područja, koje smo si mogli stvoriti o tom jeziku i koje su se mogle prikriti u oralnom njegovom ostvarivanju.

Diktat je velika i najbolja informacija nastavniku o stupnju napredovanja učenika, a samom učeniku autokontrola jesu da li akustičke i one ostale slike o jeziku u pravim odnosima koji mogu osiguravati smisao i značenje ili ih treba korigirati i mijenjati krivo postavljene odnose među njima.

I sve dok još nismo pripremili učenika za pisanje i počeli ga učiti pisati nećemo mu ništa govoriti o gramatici kao o jednom kodeksu pravila, jer gramatika u biti to i nije. Ona je jedan unutarnji red i kostur jezika koji omogućava da se govorni elementi drže zajedno i da mogu preko svojih najraznovrsniji odnosa i kombinacija činiti suvisli diskurs.

No, sada kada je ta rečenica napisana i stoji tu pred nama, nametnu se neka pitanja o tim odnosima koji znače gramatiku pa ih sada možemo i protumačiti i povezati logično, možda i reći koje pravilo. No, to je vrlo nezahvalno tumačenje gramatike, jer nam se odmah pojavi čitav niz iznimaka od pravila, koje je vrlo teško tumačiti zato što su one ponekad češće i prisutnije od onoga što zovemo pravilnim.

BIBLIOGRAFIJA

Dr. P. Guberina: Audiovizuelna-globalnostrukturalna metoda, Zagreb, »GOVOR« revija za teorijsku primijenjenu fonetiku, br. 2, godina I Zagreb, 1967. god.

Marx Richelle: »L'acquisition du langage, éditeur Charles Dessart«, Bruxelles, 1971. god.

Jacques Derrida: »De la grammatologie, les éditions de minuit«, Paris 6e, 1967. god.

Agneza ŠIMUNOVIĆ

The Faculty of Philosophy, Zagreb

*Global and Analytical Processes in Speech,
Reading and Writing*

SUMMARY

A phonic realization of speech structures and its graphic symbolization contain — just as all human activities do — the global — analytical ratio in different proportions.

In the initial stage of learning and acquiring new knowledge globality is predominant. Globality, however, would not be efficient enough if it were not combined with analysis, which turns superficial memorizing (typical for globality) into long-term memorizing resulting from organizing and classifying the acquired material, which facilitates its evocation.

Reading (both loud and silent) and writing involve different proportions of globality and analysis, the latter culminating in writing. Analysis, which comes after globality in the process of reception, enables the subject to evoke the global form in all its rich phonic nuances, which would not be possible if it had prevailed in the initial stage of learning.